

MAHALLIY BYUDJETLAR DAROMAD BAZASINI KENGAYTIRISH VA MOLIYAVIY MUSTAQILLIKNI OSHIRISH MASALALARI

Qodirov Hasan Do`stqobilovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Moliya va turizm kafedrası o`qituvchisi

<https://orcid.org/0009-0007-6129-5446>

finance7uz@gmail.com

Annotatsiya.

Ushbu tezisdá mahalliy byudjetlar daromad bazasini kengaytirish, moliyaviy mustaqillikni ta'minlash va hududlarning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirish yo'llari tahlil qilinadi. Mahalliy soliqlar va yig'ímlar, transferlar tizimi, davlat moliyasi barqarorligini mustahkamlovchi fiskal siyosat choralari ilmiy asosda ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: mahalliy byudjet, fiskal siyosat, moliyaviy mustaqillik, byudjet daromadlari, transfer, soliqqa tortish, fiskal barqarorlik.

Аннотация.

В статье рассматриваются вопросы расширения доходной базы местных бюджетов и повышения их финансовой самостоятельности. Особое внимание уделяется совершенствованию системы налоговых поступлений, межбюджетных трансфертов и укреплению финансовой устойчивости регионов в условиях децентрализации.

Ключевые слова: местный бюджет, налоговая политика, финансовая самостоятельность, доходная база, трансферты, бюджетная устойчивость.

Annotation

The paper analyzes the expansion of local budget revenue bases and the enhancement of financial independence of regions. It highlights tax decentralization, inter-budgetary transfer reforms, and fiscal sustainability measures aimed at strengthening the financial capacity of local authorities.

Keywords: local budget, fiscal policy, financial independence, revenue base, intergovernmental transfers, fiscal sustainability.

Kirish

Mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya qilish jarayonida mahalliy byudjetlarning daromad bazasini kengaytirish masalasi davlat moliyasining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Mahalliy byudjetlarning mustaqilligi – bu hududiy rivojlanish, ijtimoiy infratuzilma, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va aholining hayot sifatini yaxshilash kafolati hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida 2020-yildan boshlab "Byudjet kodeksi"ga kiritilgan o'zgartirishlar natijasida mahalliy hokimiyat organlariga byudjet siyosatini mustaqil yuritish vakolati bosqichma-bosqich kengaytirilmoqda. Shu bilan birga, davlat byudjeti daromadlarining markazlashuvi yuqoriligicha qolayotgani sababli, hududlar o'rtasida moliyaviy tengsizlik mavjud.

Shu bois, mahalliy byudjetlar daromad bazasini kengaytirish va ularning moliyaviy mustaqilligini oshirish masalalari dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida ko'rilmoqda.

Asosiy qism

Mahalliy byudjetlar daromad bazasining asosiy manbalari soliq tushumlari, davlat subsidiyalari, transfertlar, davlat mulkini ijaraga berish va boshqa mahalliy daromad turlaridan iborat. Ammo ularning ulushi umumiy byudjet daromadida past bo'lib, markaziy byudjetga yuqori darajada bog'liqdir.

1. Mahalliy soliqlar va yig'implarni kengaytirish

Mahalliy soliqlar (yer solig'i, mulk solig'i, transport solig'i) hajmini oshirish va ularning yig'im samaradorligini yaxshilash orqali hududiy byudjetlarning barqarorligini mustahkamlash mumkin. Bu borada soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, "E-Soliq", "my.soliq.uz" tizimlarini mahalliy darajada kengaytirish muhimdir.

2. Transfer siyosatini takomillashtirish

Markazdan mahalliy byudjetlarga yo'naltiriladigan subvensiya va dotatsiyalar ko'pincha teng taqsimlanmagan. Shu sababli ***"normativ asoslangan transfert tizimi"***ni joriy etish orqali mablag'larni aholining soni, infratuzilma ehtiyojlari va ishlab chiqarish salohiyatiga qarab taqsimlash maqsadga muvofiq.

3. Mahalliy daromad manbalarini diversifikatsiya qilish

Hududiy mulkdan, davlat korxonalari aksiyalaridan, yer va suv resurslaridan olinadigan to'lovlarni mahalliy darajada qoldirish orqali byudjet mustaqilligini oshirish mumkin. Bundan tashqari, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalari orqali barqaror daromad manbalarini shakllantirish lozim.

4. Tahliliy jadval

№	Yo'nalish	Amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar	Kutilayotgan natija
1	Soliq bazasini kengaytirish	Yangi mahalliy soliqlar joriy etish, elektron monitoring tizimi	Barqaror daromad manbai paydo bo'ladi
2	Transfer siyosatini isloh qilish	Normativ asosda subvensiya va dotatsiya taqsimoti	Moliyaviy tenglik va shaffoflik ta'minlanadi

№	Yo'nalish	Amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar	Kutilayotgan natija
3	Mulkdan daromad olish	Ijara, litsenziya, davlat-xususiy sheriklik	Hududiy moliyaviy mustaqillik ortadi
4	Raqamli boshqaruv	E-byudjet va E-solik platformalarini integratsiya qilish	Nazorat va hisobot tizimi avtomatlashtiriladi

Mahalliy moliyaviy mustaqillik darajasi yuqori bo'lgan hududlarda iqtisodiy o'sish sur'atlari ham barqaror bo'lishi tajriba asosida isbotlangan. Bu esa markaziy byudjetdan mustaqillikni ta'minlab, hududiy tashabbuslarni rag'batlantiradi.

Xulosa

Mahalliy byudjetlarning daromad bazasini kengaytirish davlat moliyasining barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Mahalliy hokimiyat organlariga kengroq moliyaviy vakolat berish, yangi daromad manbalarini shakllantirish va transfert siyosatini takomillashtirish orqali moliyaviy mustaqillikka erishish mumkin.

Shuningdek, byudjet intizomi, shaffoflik, raqamli boshqaruv tizimlari va samarali nazorat mexanizmlarini joriy etish mahalliy moliyaning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Uzoq muddatli istiqbolda bu yondashuv iqtisodiy barqarorlikni, hududlararo tenglikni va davlat moliya tizimining mustahkamligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Бюджет кодекси. – Тошкент: Адолат, 2023.
2. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги. “Давлат молиясини бошқариш стратегияси 2020–2025”. – Тошкент, 2020.
3. OECD. *Fiscal Decentralization and Local Financial Management in Emerging Economies*. – Paris, 2023.
4. World Bank. *Public Expenditure Review of Uzbekistan*. – Washington, 2022.
5. Рустамов Б. *Маҳаллий бюджетлар молиявий мустақиллигини таъминлаш масалалари*. – ТДИУ Илмий журнал, №2, 2024.
6. IMF. *Fiscal Decentralization and Local Governance*. – Washington, 2022.